
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.322: 330.341.1

Н. О. Мамонтова, д. е. н., доцент

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Проаналізовано стан та умови інвестиційної діяльності в Україні. Вказано, що ключовим фактором сталого економічного розвитку на сучасному етапі є висока інвестиційна активність. Внесено пропозиції щодо стимулювання інвестиційної активності.

Ключові слова: сталий розвиток, інвестиційна та інноваційна діяльність, інвестиційна політика.

Н. А. Мамонтова, д. э. н., доцент

ИНВЕСТИЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Проанализировано состояние и условия инвестиционной деятельности в Украине. Указано, что ключевым фактором устойчивого экономического развития на современном этапе является высокая инвестиционная активность. Внесены предложения по стимулированию инвестиционной активности.

Ключевые слова: устойчивое развитие, инвестиционная и инновационная деятельность, инвестиционная политика.

N. A. Mamontova, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor

INVESTMENT SUPPORT OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract. The state and conditions of investment activity in Ukraine are analyzed. It is indicated that the key factor for sustainable economic development on the present stage is high investment activity. Supplies to stimulate the investment activity are included.

Keywords: sustainable development, investment and innovation activity, investment policy.

Актуальність теми дослідження, постановка проблеми. Аналіз тенденцій і особливостей розвитку національних економічних систем провідних держав світу показує, що важливою складовою успішної державної політики має стати орієнтація на досягнення параметрів сталого розвитку. Для економік, що розвиваються, вказане передбачає націленість на реалізацію позитивних технологічних трансформацій національного господарства. У вузькому значенні йдеться про стимулювання інвестиційної діяльності, причому інвестиції мають поєднуватися з інноваціями – тобто призводити до розширеного відтворення на новій технологічній основі. Натомість в Україні питанням стимулювання інвестиційної та інноваційної активності приділяється незначна увага. Тому дослідження проблем стимулювання інвестиційної та інноваційної активності як передумови сталого розвитку представляє значний науковий та практичний інтерес.

Аналіз літератури. З актуальних питань формування та реалізації політики стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності видається чимало наукових праць. Плідно працюють над цією проблематикою А. Гальчинський, М. Жук, Л. Федулова, О. Шнипко, М. Шурик та інші науковці. Натомість доцільно поглиблено дослідити механізми стимулювання інвестиційної активності з урахуванням наслідків світової економічної кризи, а також удосконалити підходи до формування інвестиційної та інноваційної політики в умовах обмежених можливостей державних фінансів.

Мета статті – дослідити проблеми підтримки інвестиційної діяльності як фактора стимулювання сталого розвитку, а також ефективного поєднання інвестицій та інновацій як передумови підвищення технологічного рівня національної економіки України.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток – це такий розвиток, за якого забезпечуєть-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ся розумний баланс між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Сталий розвиток в окремих працях називають ідеологією XXI сторіччя.

Сталий розвиток — це розвиток керований, тобто він неможливий “сам по собі”, а є продуктом реалізації глобальних та національних рішень. Основою підтримки сталого розвитку можуть бути системний підхід та сучасні технології.

Сталий розвиток як парадигму економічної політики декларують кілька держав світу, але інструменти підтримки цього розвитку різняться. На практиці досягти сталого розвитку в межах національних кордонів надзвичайно важко, адже близьке сусідство з іншими державами формує загрозу екологічної небезпеки, а глобалізація, що стрімко набрала обертів, сприяє утворенню та загостренню економічних та соціальних небезпек.

Сталий розвиток, однак, можливий лише на основі формування та реалізації виваженої інвестиційної політики. Образно кажучи, інвестиції сьогодні – це певні економічні результати завтра. Дані про обсяг освоєних капітальних інвестицій та джерела фінансування інвестицій представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Капітальні інвестиції в Україні, у фактичних цінах, млн грн

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
Усього	189061	259932	263727	247891	204062
Довідково: у % до попереднього року	99,4	118,9	108,5	92,1	75,9
У тому числі за рахунок:	10952	18395	16530	6244	1511
Коштів державного бюджету					
Власних коштів підприємств і організацій	114964	152279	156149	157122	145884
Кредитів банків та інших позик	23336	42324	42527	36650	17992
Коштів населення на будівництво власного житла	16176	15103	21975	21770	21366
Інших джерел фінансування	23633	31831	26546	26105	17309

Джерело: складено за даними Держстату [3; 4].

Протягом 2012-2014 рр. в Україні абсолютний обсяг капітальних інвестицій (у фактичних цінах) зменшується, що говорить про інвестиційну кризу. За даними Держстату, у 2014 р. в економіці України було освоєно (використано) капітальних інвестицій на суму 204,1 млрд грн, що становить 75,9% від рівня попереднього року (у порівняльних цінах). Спад інвестицій у 2012-2014 рр. став наслідком негативних макроекономічних процесів, викликаних системною економічною кризою та негативними очікуваннями інвесторів [3; 4].

До 2008 р. абсолютний обсяг капітальних інвестицій щороку зростав, причому досить високими темпами. Відповідно зростали і обсяги інвестування за всіма напрямками, окрім інвестицій в нематеріальні активи (динаміка інвестування нематеріальних активів є нестабільною). У 2009, 2010, 2013 та 2014 рр. індекс інвестицій показав, що обсяг залучених інвестицій у порівняльних цінах продемонстрував падіння, а значить – інвестиційний клімат можна визначити незадовільним.

Системна фінансово-економічна криза, яка супроводжується значним падінням всіх показників розвитку національної економічної системи, найбільш негативний вплив спричинила саме на інвестиційну сферу. В свою чергу, стрімке падіння інвестицій унеможлиблює відновлення прискорених темпів економічного зростання у середньо- та короткостроковій перспективі, технологічне оновлення промисловості, модернізацію виробничої бази.

Основна частка капітальних інвестицій спрямовується у інвестиції в основний капітал, що притаманно для всіх країн. В Україні досить незначна частка інвестицій спрямовується у нематеріальні активи (2,8 – 3,5% від загального обсягу капітальних інвестицій протягом 2005-2014 рр.), що говорить про відсутність передумов для прискорення переходу економіки на шлях широкомасштабної модернізації та інноваційного розвитку.

Дані про структуру фінансування інвестицій представлено у таблиці 2. Динаміка структури фінансування капітальних інвестицій демонструє протирічливі тенденції. Падають частки дер-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

жавного бюджету (з 7,1% у 2011 р. до 0,7% у 2014 р.) та кредиту (з 16,3% у 2011 р. до 8,8% у 2014 р.), натомість зростає частка коштів населення на будівництво власного житла (з 5,8% у 2011 р. до 10,5% у 2014 р.).

Таблиця 2

Структура фінансування капітальних інвестицій в Україні, %

Показник	2005	2011	2012	2013	2014
Усього	100	100	100	100	100
Коштів державного бюджету	5,8	7,1	6,3	2,5	0,7
Власних коштів підприємств і організацій	60,8	58,6	59,2	63,4	71,5
Кредитів банків та інших позик	12,3	16,3	16,1	14,8	8,8
Коштів населення на будівництво власного житла	8,6	5,8	8,3	8,8	10,5
Інших джерел фінансування	12,5	12,2	10,1	10,5	8,5

Джерело: розраховано за даними Держстату [3; 4].

Зростала і частка власних коштів підприємств і організацій, що стало закономірним наслідком стрімкого падіння залучення інвестицій за рахунок зовнішніх джерел (бюджету та кредиту). Тенденції фінансування інвестицій в основний капітал за рахунок бюджетів є протирічливими. Протягом 2000 – 2008 рр. рівень фінансування інвестицій в основний капітал за рахунок державного бюджету залишався майже не змінним – 5,0 – 5,6% від загального обсягу інвестицій, за виключенням 2004 р., коли цей показник зафіксовано на рівні 10,5%. Протягом 2000 – 2008 рр. рівень фінансування інвестицій в основний капітал за рахунок місцевих бюджетів коливався на рівні від 3,7% до 4,7% від загального обсягу інвестицій. У 2011 – 2014 рр. через кризу державних фінансів роль бюджету поступово зменшувалася.

Починаючи з останньої чверті ХХ ст. більшість розвинутих країн перейшли на рейки так званої інноваційної моделі розвитку, рухаючись до постіндустріальної економіки (тобто до економіки, яка є більш вищою системою порівняно з індустріальною). Запорукою комерційного успіху стали ефективні інвестиції у розвиток людського капіталу, впровадження новітніх технологій, реалізація інноваційних проектів тощо [1, с. 25]. Уряди розвинутих держав взяли на себе відповідальність за створення і розвиток так званих національних інноваційних систем (НІС) – тобто систем організаційного, інфраструктурного, фінансового, інформаційного забезпечення інноваційно-технологічного процесу на макрорівні, що на практиці дозволяє мінімізувати початкові витрати та підвищити загальну привабливість інноваційної діяльності у всіх видах економічної діяльності. Розвиток національних інноваційних систем є ключовою умовою зростання обсягів виробництва та освоєння нових ринків, а відтак – і посилення національної конкурентоспроможності [2, с. 139].

Інноваційна активність у промисловості України залишається традиційно низькою (при цьому вітчизняна статистика інноваційно активними вважає навіть підприємства, в яких частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсягу реалізації становить менше 1%).

Таблиця 3

Інноваційна активність промислових підприємств

Показники	2000	2005	2007	2009	2011	2013	2014
Питома вага підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, %	18,0	11,9	14,2	12,8	16,2	16,8	16,1
Загальна сума витрат на реалізацію інноваційної діяльності, млн грн	1760,1	5751,6	10850,9	7949,9	14333,9	9562,6	7705,1

Джерело: складено за даними Держстату [3; 4].

У 2014 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1609 підприємств, або 16,1% з числа обстежених [4]. На інновації підприємства витратили 7,7 млрд грн, у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 5,1 млрд грн (або 66,5% загального обсягу інноваційних витрат), на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 1,7 млрд грн

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

(22,8%), на придбання інших зовнішніх знань (придбання нових технологій) – 47,2 млн грн (0,6%), інші витрати становили 0,8 млрд грн (10,1%) [4]. В структурі інноваційних витрат провідною була частка власних коштів підприємств і організацій. Власні кошти підприємств і організацій є важливим джерелом інвестування інноваційної діяльності у довгостроковому періоді, це джерело показало певну адаптивність в період загострення кризи. Тому під час формування державної інноваційної політики вказані властивості власних коштів підприємств і організацій мають братися до уваги, маючи на увазі, що саме це джерело є найбільш надійним в контексті інвестування проектів, які визначають перспективи технологічного оновлення економіки. Щоправда, частка цього джерела мала тенденцію до падіння, що пояснюється стрімким розширенням використання кредитного ресурсу для фінансування інноваційної діяльності.

Фінансування інноваційної діяльності за рахунок бюджетного ресурсу має нестійкий характер (у 2006, 2008, 2013 рр. порівняно з попередніми роками зафіксовано збільшення частки бюджетних коштів у загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності, а у 2007, 2009, 2014 рр. – зменшення). Вказане може свідчити про відсутність пріоритетів бюджетної політики щодо фінансування інновацій. Однією з причин такого стану є відсутність довгострокової бюджетної стратегії, а також ефективного механізму середньострокового планування бюджетів [2, с. 290].

Суттєвою вадою національної моделі організації інноваційного процесу є недостатнє залучення малого бізнесу. Однією з особливостей трансформаційних перетворень стала орієнтація малого бізнесу здебільшого на спекулятивні (посередницькі) операції. Розвиток вітчизняного малого бізнесу на сучасному етапі характеризується відсутністю сформованого прошарку інноваційно орієнтованого малого підприємництва, а відтак – і недостатньою його участю у загальноекономічних інноваційних процесах [5, с. 163]. Цим пояснюється і відсутність ефективних партнерських ланцюгів між великими корпоративними структурами та малим бізнесом в інноваційній сфері.

Проведений аналіз свідчить, що головною причиною низької інвестиційної та інноваційної активності підприємств слід визнати відсутність довгострокових мотивацій організації високопродуктивної інвестиційно-інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність є малоприбутковою (низькорентабельною) та більш ризикованою порівняно з іншими видами діяльності [6, с. 140]. Тож завданням держави є створення ефективної і адекватної вимогам сьогодення системи підтримки інноваторів, яка б давала змогу здійснювати високопродуктивну інноваційну діяльність хоча б у пріоритетних сферах економіки.

Сучасна парадигма економічного розвитку України повинна передбачати широке використання інноваційного потенціалу регіонів, враховуючи особливості їхнього розвитку. Основним напрямом регіональної політики має стати підвищення ролі регіонів як господарюючих одиниць, що здатні самостійно (за рахунок коштів місцевих бюджетів та у партнерстві з недержавним сектором) реалізовувати масштабні інноваційні проекти.

Висновки. Стимулювання сталого розвитку повинно стати одним із завдань державної соціально-економічної політики. Таке стимулювання має відбуватися на системній основі задля підвищення технологічного рівня економіки, і як наслідок – посилення національної конкурентоспроможності. Зрозуміло, що практична реалізація цього завдання може здійснюватися лише на основі підвищення інвестиційної та інноваційної активності, в першу чергу у високотехнологічних галузях.

З метою посилення позитивного впливу державної економічної політики на динаміку інвестиційної діяльності, і як наслідок – створення умов для переорієнтації економіки на модель сталого розвитку, необхідно:

- вжити заходів з удосконалення державної бюджетної політики, забезпечивши спрямування додаткових коштів бюджетів на фінансування високотехнологічних проектів;
- розробити методики та рекомендації щодо подання заявок для фінансування інвестиційних та інноваційних пропозицій у структурні фонди та грантові програми ЄС;
- вжити заходів щодо стимулювання інвестиційної діяльності у малому підприємстві (пільгові кредити, спеціальні гранти тощо);

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

– стимулювання ринкового попиту на інновації і використання концепції „лідуючих” ринків, що передбачає підтримку ринків, найбільш сприйнятливих до нововведень;
 – прискорити темпи створення та оновлення інноваційної інфраструктури;
 – розробити законодавство з питань створення вільних економічних зон;
 – вжити заходів фіскального стимулювання капіталомістких інвестиційних проектів;
 – створити Державний інвестиційний банк з метою пільгового стимулювання інвестиційних проектів на пріоритетних напрямках (із жорстким контролем за його діяльністю).

Слід розробити законопроект, в якому мають бути визначені загальні поняття комерціалізації науково-технічних розробок, інновацій і технологій, в тому числі: правове визначення поняття “комерціалізація науково-технічних розробок, інновацій і технологій”; загальний порядок та способи комерціалізації; заходи стимулювання; правові форми інфраструктурної підтримки комерціалізації.

Доцільно щорічно складати та оприлюднювати Національну доповідь про стан та перспективи розвитку України на засадах сталого розвитку.

Перспективи подальших розвідок. У подальшому мають бути виконані дослідження щодо запровадження гнучких механізмів стимулювання інноваційної активності в залежності від зміни макроекономічної ситуації.

Література

1. Гальчинський А. С. Інноваційна стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. – К.: Знання України, 2002. – 306 с.
2. Жук М. М. Удосконалення фінансового механізму державної підтримки інноваційної діяльності суб'єктів ринкової економіки / М. М. Жук // Актуальні проблеми економіки. – 2015. - № 3. – С. 137-143.
3. Інноваційна діяльність промислових підприємств України у 2014 році: експрес-повідомлення Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні [статистичний збірник] / [відповідальний за випуск: І. В. Калачова]. – К.: Держстат України, 2014. – 287 с.
5. Технологічний імператив стратегії соціально-економічного розвитку України: [монографія] / [за ред. д-ра екон. наук Л. І. Федулової]. – К.: ІЕП НАНУ, 2011. – 656 с.
6. Шнипко О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації [монографія] / О. С. Шнипко. – К.: Наукова думка, 2003. – 334 с.

References

1. Halchynskiy, A. S., Heiets, V. M., Kinakh, A. K., & Semynozhenko, V. P. (2002). *Innovatsiina stratehiia ukrainskykh reform [The innovative strategy of Ukrainian reforms]*. Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].
2. Zhuk, M. M. (2015). Udoskonalennia finansovoho mekhanizmu derzhavnoi pidtrymky innovatsiinoi diialnosti subiektiv rynkovoi ekonomiky [Improvement of financial mechanism of the state support of innovation activity of individuals of market economy]. *Aktualni problemy ekonomiky - Actual problems of economics*, 3, 137-143 [in Ukrainian].
3. Innovatsiina diialnist promyslovykh pidpriemstv Ukrainy u 2014 rotsi: ekspres-povidomlennia Derzhstatu Ukrainy [Innovation activity of industrial enterprises in Ukraine in 2014: rapid message of State Statistics Committee of Ukraine]. (2014). *ukrstat.gov.ua* Retrieved from: www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].
4. Kalachova, I. V. (2014). *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini (statystychnyi zbirnyk) [Scientific and Innovation activity in Ukraine (statistical collection)]*. Kyiv: State Statistics Committee of Ukraine [in Ukrainian].
5. Fedulova, L. I. (2011). *Tekhnologichnyi imperatyv stratehii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: (monohrafiia) [The technological imperative of socio-economic development strategy of Ukraine: (monograph)]*. Kyiv: IEP NANU [in Ukrainian].
6. Shnyenko, O. S. (2003). *Natsionalna konkurentospromozhnist: sutnist, problemy, mekhanizmy realizatsii (monohrafiia) [National competitiveness: the essence, problems, mechanisms of implementation (monograph)]*. Kyiv: Scientific thought [in Ukrainian].

Надійшла 12.05.2015